

Mădălina MIȘCALENCU

doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Individualizarea procesului educațional pentru elevii cu cerințe educaționale speciale

CZU 37.091 |

Rezumat: Fiecare elev are stilul lui unic de învățare, iar acest fapt impune organizarea și desfășurarea procesului de învățământ în funcție de particularitățile sale de vârstă, cunoștințele dobândite, potențialul său intelectual și fizic. Individualizarea în procesul didactic pentru elevii cu cerințe educaționale speciale reprezintă un aspect esențial

în asigurarea unei educații incluzive și echitabile. Acest proces implică adaptarea strategiilor didactice, a conținuturilor curriculare și a mediului de învățare, pentru a răspunde nevoilor specifice ale fiecărui elev. Implementarea strategiilor de individualizare poate contribui la crearea unui sistem educațional incluziv, care favorizează succesul școlar și personal al elevilor cu cerințe educaționale speciale, dar și la îmbunătățirea competențelor profesionale ale cadrelor didactice necesare pentru realizarea educației incluzive.

Cuvinte-cheie: individualizarea instruirii, adaptarea procesului de predare-învățare, cerințe educaționale speciale, obiectivele individualizării, educație incluzivă, condițiile individualizării.

Abstract: Each student has their own unique learning style, and this fact requires the organization and development of the educational process according to their age, acquired knowledge, and intellectual and physical potential. The individualization of the teaching process for students with special educational needs is an essential aspect in ensuring an inclusive and fair education. This process involves adapting teaching strategies, curriculum content and the learning environment to meet the specific needs of each such student. The implementation of these individualization strategies can contribute to the creation of an inclusive educational system that favors the school and personal success of students with special educational needs, but also to the development of the professional skills needed in order to carry out inclusive education.

Keywords: individualization of training, adaptation of the teaching-learning process, special educational needs, objectives of individualization, inclusive education, conditions of individualization.

Educația incluzivă este o parte integrantă a sistemului național de învățământ și are ca scop educarea, dezvoltarea și integrarea educațională, socială și profesională a tuturor copiilor, indiferent de abilitățile sau nevoile lor specifice. În acest context, elevii cu cerințe educaționale speciale (CES) necesită abordări didactice specifice pentru a li se oferi șanse egale de a frecventa aceeași școală, de a învăța și de a obține succes școlar. Aceasta presupune principii și metode prin care se poate individualiza procesul educațional, pentru a răspunde nevoilor diverse ale elevilor cu CES și a li se oferi șanse egale de dezvoltare.

Termenul de *cerințe educaționale speciale* se referă la necesitățile educaționale unice, suplimentare și specifice ale elevilor care prezintă dizabilități fizice, cognitive, senzoriale sau de comportament. Problemele cu care se confruntă aceștia sunt reprezentate de dificultăți de învățare, deficiențe de vedere sau de auz, deficiențe de mobilitate, tulburări de comportament. De aceea, elevii cu CES necesită sprijin educațional, adaptări ale curriculumului și strategii didactice centrate pe cel ce învață.

Problema instruirii elevilor cu CES conform particularităților individuale ale acestora a fost abordată de numeroși practicieni din domeniul educației. Ideea de a organiza activități didactice care să valorifice potențialul maxim al tuturor elevilor aduce contribuții benefice la dezvoltarea personalității și pregătirea vocațională a acestora.

Individualizarea actului didactic reprezintă un principiu fundamental în organizarea procesului instructiv-educativ, facilitând dezvoltarea potențialului fiecărui actant. În literatura de specialitate, conceptul de *individualizare* este abordat din diferite perspective. În acest articol termenul este tratat din perspectiva procesului de instruire, orientat spre relația predare-învățare-evaluare sau spre activitatea profesor-elevi, care vizează însușirea noilor cunoștințe. Activitatea de învățare reprezintă o componentă a instruirii elevilor și se realizează în momentul în care cadrul didactic organizează și desfășoară procesul de formare de cunoștințe, competențe, calități, comportamente și aptitudini, care le vor permite educabililor să evolueze în plan personal și să se pregătească pentru viitorul profesional.

Conceptul de *individualizare* se regăsește în lucrări

de psihopedagogie a dezvoltării copilului pornind din secolul al XIX-lea, la autori precum L. Vâgotski, C. Freinet, J. Piaget, E. Erikson, J. Dewey, C. Rogers, H. Gardner etc. Odată cu implementarea educației incluzive, la sfârșitul secolului al XX-lea, conceptul a fost abordat din perspectiva dezvoltării tuturor copiilor în medii comune de învățare prin racordarea procesului educațional la necesitățile fiecăruia [5].

Cercetători din domeniul științelor educației din România (A. Gherguț, I. Radu, M.-D. Bocoș ș.a.) și din R. Moldova (A. Racu, G. Bulat, M. Hadîrcă, M. Vrînceanu, V. Chicu, T. Cazacu etc.) au studiat procesul de învățământ din perspectiva individualizării, în vederea asigurării accesului la educație în mod echitabil tuturor copiilor [7, p. 8].

E. Vrăsmaș prezintă conceptul de *individualizare* din perspectiva tratării individuale a elevului cu CES, corespunzător trăsăturilor, caracteristicilor generale și particulare ale acestuia, dar și din perspectiva adecvării strategiilor didactice în procesul de predare-învățare-evaluare [9, p. 78].

I. Cerghit consideră *individualizarea învățării* o componentă a reușitei academice, datorată adaptării de către cadrul didactic a conținuturilor predate și a formelor de organizare a actului instructiv la caracteristicile de grup și individuale ale elevilor [8, p. 37].

După cercetătorul S. Cristea, „*individualizarea procesului educațional* este o calitate fundamentală determinată printr-o strategie pedagogică orientată special în direcția cunoașterii și a valorificării depline a potențialului psihopedagogic și social al obiectului educației, în condițiile proiectării și realizării oricărei activități didactice/educative la nivel curricular” [2, p. 135].

V. Panico abordează *individualizarea* din punctul de vedere al adaptării continue a demersului didactic la situațiile particulare ale elevului. Individualizarea, în opinia sa, reprezintă capacitatea „pedagogului de a proiecta și realiza activități didactice în raport cu particularitățile de dezvoltare bio-psihoeducaționale ale fiecărui elev” [6, p. 76].

Individualizarea presupune adaptarea de către pedagog a procesului de predare-învățare-evaluare în funcție de particularitățile specifice ale clasei de elevi și de nevoile specifice ale fiecărui elev, pentru a valorifica potențialul personal al elevilor. Acest proces implică identificarea stilurilor de învățare, a arsenalului de cunoștințe și abilități, a dificultăților de învățare, oferind suport și resurse adecvate.

În anul 2000, la Dakar, a avut loc Forumul Mondial al Educației pentru Toți, organizat de agențiile ONU, UNESCO, UNICEF, PNUD, UNFPA și Banca Mondială. În cadrul acestei adunări au fost elaborate principii ale educației incluzive, care se adresează și copiilor cu dizabilități:

- „Viitorul societății depinde de modul în care creștem și educăm azi toți copiii. Pentru dezvoltarea viitoare a societății, este nevoie să valorizăm și să sprijinim fiecare copil” – posibilitatea tuturor copiilor de a avea acces la educație, astfel încât să-și dezvolte potențialul maxim.
 - „Fiecare copil este unic. Diversitatea copiilor, determinată de particularitățile fiecăruia de dezvoltare, nu este o piedică în educație, ci o resursă de învățare și dezvoltare pentru toți” – cadrele didactice trebuie să accepte diversitatea copiilor, aceasta nu trebuie văzută ca o situație neobișnuită, ci trebuie recunoscută și apreciată într-o manieră pozitivă. În aceste condiții, se poate dezvolta un mediu educațional incluziv.
 - „Fiecare copil este important pentru familia lui, dar și pentru întreaga societate” – accesul la educație le oferă tuturor copiilor posibilitatea de a se integra în școală și în societate.
 - „Fiecare copil poate învăța” – este important să fie identificate conținuturile învățării și strategiile didactice care să sprijine învățarea tuturor categoriilor de elevi, astfel încât să asigure succesul acestora.
 - „Fiecare copil are dreptul la educație și la sprijin adecvat pentru a participa la procesul educativ” – fiecare elev, indiferent de nevoi, are dreptul la o educație de calitate.
 - „Pentru procesul educațional, este esențială folosirea adecvată a resurselor materiale, umane, metodologice și spirituale” [10, p. 15].
- La principiile prezentate mai sus putem adăuga și altele, care pot sta la baza educației incluzive:
- *Colaborarea* dintre profesori, părinți, specialiști și comunitate poate asigura buna realizare a educației incluzive.
 - *Adaptabilitatea* curriculumului și a metodelor de predare asigură o învățare flexibilă, care răspunde nevoilor fiecărui elev.
 - *Adaptarea procesului de evaluare*, astfel încât să se țină cont de diversitatea abilităților și priceperilor elevilor.
 - *Centrarea educației pe cel ce învață* reprezintă satisfacerea nevoilor elevilor prin îndrumare și sprijin, oferite continuu de către cadrul didactic.
- În demersul didactic, procesul de individualizare se poate realiza în cadrul diferitelor forme de organizare a activității didactice (lecție, activități practice, lucrări de laborator, activități extrașcolare cu diferite tematici, teme pentru acasă etc.) și trebuie să vizeze „cele trei aspecte ale procesului instructiv-educativ: individualizarea obiectivelor de învățare, individualizarea activităților de învățare și individualizarea evaluării” [3, p. 54].
- Cadrul didactic le poate propune elevilor o învățare

flexibilă, care să se bazeze pe alegerea metodelor de rezolvare a sarcinilor de lucru, pe permisiunea de a învăța în ritm propriu și de a construi strategii proprii de investigare a realității, utilizând imaginația. Individualizarea în activitățile de învățare presupune colaborarea între elevi, lucrul în grup sau cu întreaga clasă, sarcini diferite, dar și posibilitatea de a lucra în mod autonom. Pentru această situație, profesorul trebuie să cunoască grupul de elevi pe care îl coordonează, astfel încât să planifice, să organizeze, să desfășoare și să evalueze activitatea pornind de la particularitățile, trăsăturile și nevoile fiecărui elev. Totodată, sunt necesare competențe pe care cadrul didactic trebuie să le dețină, pentru a fi capabil să proiecteze instruirea într-o manieră flexibilă și centrată pe elev. Este importantă utilizarea resurselor temporale și materiale adecvate nevoilor și particularităților de dezvoltare ale fiecărui copil/elev.

Alegerea obiectivelor și a conținuturilor, implementarea strategiilor didactice și a tehnicilor de evaluare trebuie să fie raportată la achizițiile și interesele pe care le are elevul, astfel încât să-l implice activ în propriul proces de învățare.

Prezentăm o serie de strategii de individualizare a procesului educațional:

- Elaborarea Planului de intervenție personalizat (PIP) – un instrument de lucru permanent, prin intermediul căruia cadrul didactic poate realiza obiectivele propuse atât pe termen lung, cât și pe termen scurt.
- Aplicarea unor metode de predare diferențiate. În cazul elevilor cu CES, cadrul didactic trebuie să cunoască metode didactice variate (învățarea prin: joc, descoperire, receptare, cooperare, imitație sau repetiție, metode vizuale sau auditiv-kinestezice adaptate nevoilor individuale ale fiecărui copil/elev), astfel încât să le utilizeze pe cele mai adecvate sau să le poată combina și adapta în funcție de personalitatea și nevoile fiecărui elev [4, p. 7].
- Utilizarea tehnologiei asistive. Oferă suport elevilor în procesul de învățare prin utilizarea softurilor educaționale specializate, a dispozitivelor de comunicare asistivă sau a unor echipamente adaptate. Totodată, în procesul de planificare și organizare, se dezvoltă autonomia acestora, cresc șansele de integrare funcțională și socială.
- Pregătirea cadrelor didactice pentru a lucra cu elevii cu CES. Este asigurată prin participarea acestora la cursuri de formare continuă axate pe dezvoltarea abilităților de gestionare a diversității în clasă.
- Colaborarea cu specialiștii. Presupune implicarea psihologilor, psihopedagogilor, consilierilor școlari, terapeuților, profesorilor de sprijin, lo-

gopezilor și a altor specialiști în dezvoltarea și implementarea unui program educațional adecvat.

Selectarea strategiilor didactice este efectuată în funcție de „tipul de inteligență, stilul de învățare al elevilor, conținuturile și finalitățile de învățare” [4, p. 7]. Știind care este dominantă stilului de învățare al clasei, cadrul didactic poate individualiza procesul didactic, prin adaptarea predării, prin alegerea unor materiale, metode didactice, sarcini de învățare și forme de organizare a activității (individual, perechi/grupuri mici) potrivite, stimulând, astfel, învățarea elevilor și facilitându-le accesul la cunoștințe.

Combinarea strategiilor de predare-învățare se va realiza ținând cont de principiile curriculare (principiul de politică educațională, principiul pedagogic și cultural de elaborare a curriculumului), conținuturile de învățare și obiectivele stabilite.

În procesul didactic foarte importantă este și evaluarea elevilor cu CES, care trebuie să înregistreze și să monitorizeze progresul acestora. Evaluarea continuă trebuie să fie flexibilă și să includă evaluări formative, portofolii, observații directe, feedback din partea părinților și a specialiștilor.

Individualizarea reprezintă o componentă importantă a unui sistem educațional incluziv și eficient. Proiectarea și adaptarea acțiunii didactice în funcție de particularitățile individuale le oferă elevilor șansa de a-și atinge potențialul maxim.

Implementarea unei educații individualizate poate întâmpina provocări ce țin de:

- ✓ lipsa resurselor financiare și umane corespunzătoare, care să asigure condițiile necesare dezvoltării potențialului elevilor;
- ✓ lipsa empatiei din partea unor cadre didactice, care determină refuzul acestora de a adopta practici individualizate, pentru a răspunde nevoilor tuturor elevilor;
- ✓ integrarea școlară – numărul mare de elevi din clase, diversitatea acestora, dar și timpul alocat unei lecții face ca individualizarea să se realizeze destul de greu. În această situație, în loc ca fiecare elev să primească o temă în funcție de particularitățile sale individuale, de cele mai multe ori se folosește munca diferențiată în grupuri omogene sau eterogene [1].

În concluzie: Alocarea unor resurse materiale suplimentare, care să asigure o educație de calitate, formarea continuă a cadrelor didactice pentru realizarea unei educații flexibile și adaptate particularităților psihologice și educaționale ale fiecărui elev, precum și gestionarea adecvată a diversității elevilor din clasă reprezintă soluții de implementare a unei educații incluzive bazate pe individualizarea procesului de predare-învățare-evaluare.

Prin adaptarea curriculumului, a metodelor de pre-

dare și de evaluare și prin implicarea tuturor factorilor educaționali, se poate asigura un mediu de învățare incluziv, favorabil dezvoltării fiecărui elev, astfel încât acesta să se simtă apreciat ca individ și să se identifice ca membru important al grupului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Corbean A. A., Bălău M. (coord.). Tratatul diferențiat a elevilor. Ghid de bune practici. Blaj: s.n., 2019. 80 p.
Pe: https://proiectimpreunareusim.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/02/ghid_a4-tratarea-dif_final-26-feb.pdf (Accesat la 04.08.2024).
2. Cristea S. Dicționar de termeni pedagogici. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 576 p.
3. Cristea S. Instruirea individualizată. În: Didactica Pro..., nr. 6 (112), 2018, pp. 54-56.
Pe: https://www.prodidactica.md/revista/Revista_112.pdf (Accesat la 03.08.2024).
4. Ministerul Educației și Cercetării. Repere metodologice privind individualizarea procesului educațional în anul de studii 2021-2022. Chișinău, 2021.
Pe: https://mecc.gov.md/sites/default/files/26_repere_sap_indiv_proces_educat_2021-2022_final.pdf (Accesat la 05.08.2024).
5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Codul Educației al Republicii Moldova, nr. 319-324, Cod nr. 152 din 17.07.2014, art. nr. 634.
Pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro (Accesat la 02.08.2024).
6. Panico V., Nour A. Aspecte teoretice și praxiologice ale diferențierii și individualizării instruirii. În: Studia Universitatis Moldaviae, Chișinău, nr. 9 (99), 2016, Seria Științe ale educației.
Pe: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/51109/bibtex (Accesat la 05.08.2024).
7. Rusnac V., Curilov S. (coord.). Concept privind individualizarea procesului educațional prin adaptări curriculare, Ordinul Ministerului Educației al Republicii Moldova nr. 671/ 01.08.2017. Chișinău, 2017.
Pe: https://mecc.gov.md/sites/default/files/concept_individ_final__0.docx (Accesat la 01.08.2024).
8. Tiron E., Stanciu T. Teoria și metodologia instruirii. Teoria și metodologia evaluării. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2019. 280 p.
9. Vrăsmaș E. Dificultățile de învățare în școală – domeniu nou de studiu și aplicație. București: V&I Integral, 2007. 193 p.
10. Vrănceanu M., Pelivan V. Incluziunea socio-educatională a copiilor cu dizabilități în grădinița de copii. În: Proiectul ”Incluziunea educațională a copiilor de vârstă preșcolară din Republica Moldova”.
Pe: https://mecc.gov.md/sites/default/files/incluziunea_socio-educational_a_copiilor_cu_dizabilitati_in_grdina_de_copii.pdf (Accesat la: 12.08.2024).